

АНОТАЦІЯ

Малишева О.В. Взаємодія інститутів публічної влади і громадянського суспільства у регулюванні регіонального розвитку. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування. – Навчально-науковий інститут «Інститут державного управління», Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України. – Харків, 2026.

У дисертаційному дослідженні наведено розв'язання актуального науково-практичного завдання, що полягає в обґрунтуванні теоретичних положень і визначенні практичних рекомендацій із удосконалення взаємодії інститутів публічної влади і громадянського суспільства у регулюванні регіонального розвитку в Україні. Що дало можливість сформулювати відповідні теоретичні положення, висновки, пропозиції і рекомендації.

На основі аналізу науково-теоретичної бази за обраною тематикою дослідження узагальнено теоретико-методологічні підходи до осмислення категорії громадянського суспільства у вимірах публічно-управлінського дискурсу. Зазначається, що концепт громадянського суспільства є одним із базових у розумінні взаємовідносин влади та суспільства. Переважно під поняттям громадянського суспільства теоретики мають на увазі сфери суспільного життя, які є незалежними від держави, але, разом з тим, функціонують в організаційно-правових межах, визначених державою. Концепт громадянського суспільства акумулює в собі ідею відносин індивіда та влади, суспільства та держави. Показано, що періодом формування концепцій громадянського суспільства стала епоха Нового часу. Це пов'язано з тим, що тривалий час поняття держави та суспільства сприймалися в якості єдиного цілого. Починаючи з періоду Нового часу здійснюється чітка концептуальна

демаркація між термінами держави та суспільства, чому, зокрема, сприяли ідеї природного права, суспільного договору, розділення гілок влади тощо.

Розглянуто роль інститутів публічної влади і громадянського суспільства у процесі регулювання регіонального розвитку. Констатовано, що у сучасному публічно-управлінському дискурсі можна виявити велику кількість теоретичних узагальнень, а також визначень дефініції «публічна влада». Публічна влада проявляється в публічному просторі, який виконує низку вельми важливих функцій. Зокрема, мова йде про періоди кризових ситуацій щодо підтримки життєздатності територіальної громади. Саме в такі періоди набуває важливості соціальна взаємодія. Публічна влада є цілісною системою, що включає як органи державної влади, так і органи місцевого самоврядування. Здійснення управління органами публічної влади стосується суспільно значущих справ. Задля ефективної реалізації публічної влади набуває важливості широке залучення до формування відповідних політик структур громадянського суспільства. Публічна влада є легальним процесом взаємодії у владно-управлінському полі політичних інститутів, структур громадянського суспільства, різних груп інтересів, представників еліти тощо. Означений процес взаємодії різних структур здійснюється в ході формування публічної політики та її реалізації. На підставі чого аргументовано, що високий рівень соціального капіталу у суспільстві здатний сприяти тісній взаємодії інститутів публічної влади та громадянського суспільства у процесі регулювання регіонального розвитку, стаючи чинником для забезпечення системи національної стійкості, особливо за наявності кризових умов у соціумі. Запропоновано власне визначення дефініції соціального капіталу, як комплексу неформальних цінностей, норм, традицій, які забезпечують довіру між людьми, сприяючи їхньому об'єднанню для реалізації спільних ініціатив

Зазначено, що суспільні інститути здатні формувати структури людської взаємодії, завдяки яким відбувається зменшення невизначень в різних сферах буття соціуму. Особливістю інститутів публічної влади є їхня узаконеність, вони є організаційно упорядкованими, мають чітку структурованість. Ці інститути характеризуються тим, що чітко регламентованим у законодавчому полі є їхнє суспільне призначення. Їхня діяльність зорієнтована на задоволення потреб та інтересів суспільства. Під інститутами громадянського суспільства переважно розуміють

суб'єктів громадської взаємодії. Означені суб'єкти є наділеними відповідними правами та обов'язками, що пов'язані із захистом та із реалізацією їхніх легітимних інтересів. Важливо, що ці суб'єкти громадської взаємодії під час своєї діяльності формують відповідні суспільні відносини. Такі відносини зорієнтовані на розбудову структур громадянського суспільства. Окрім того, ці суспільні відносини спрямовані на участь структур громадянського суспільства в питаннях управління державними справами.

З'ясовано, що під поняттям регіонального розвитку маються на увазі трансформації у функціонуванні регіональних систем, яким притаманний якісний та закономірний характер. Означені трансформації носять об'єктивний характер. Об'єктивність характеру трансформацій у функціонуванні різноманітних регіональних систем характеризується двоєдиністю сутності природи розвитку. По-перше, мова йде про керовані організаційні процеси. По-друге, мова йде про процеси самоорганізації. Зазначено, що під регулюванням регіонального розвитку слід розуміти відповідне спрямування публічно-управлінських процесів, метою якого є впорядкування системи регіонального розвитку на основі визначених інститутами влади норм та правил.

Сфокусовано увагу на виявленні специфіки взаємовідносин інститутів публічної влади та громадянського суспільства в умовах процесу демократизації в методологічному контексті. Аргументовано, що у розумінні проблематики демократії чітко відстежуються впливи теорій європейсько-континентального типу мислення та англосаксонського типу мислення. Ці два типи розуміння корелюють із підходами до моделей місцевого самоврядування: громадянська модель є продуктом англосаксонської політико-соціальної традиції, а коріння державницької моделі відстежуються в європейсько-континентальних політико-соціальних концепціях. Тобто, у рамках теорій європейсько-континентального штибу була закладена державницька традиція у розумінні місцевого самоврядування, коли стало вважатися, що місцеве самоврядування – це компонента державного управління. Кардинально інша ситуація спостерігалася у розумінні суті місцевого самоврядування з точки зору громадянської теорії місцевого самоврядування (англосаксонська традиція), де вважається, що пріоритетом є самостійна діяльність індивідів стосовно вирішення проблемних питань місцевого значення.

На основі аналізу проблематики цифрових технологій в контексті взаємодії органів публічної влади та громадянського суспільства в управлінні регіональними розвитком, зазначено, що цифрові технології здатні сприяти розвитку громадянського суспільства, якщо його представники є інформованими щодо суті мережевих комунікацій між інститутами влади та суспільством. Основна мета цифрових технологій полягає не просто в тому, щоб зробити їх простішими або зручнішими для різних спільнот, а в тому, щоб оптимізувати громадянський активістський потенціал суспільства, його здатність ефективно та справедливо вирішувати проблеми, з якими стикається.

Удосконалено підхід щодо виявлення пріоритетних напрямів досліджень у сфері індексування стану демократії рядом відомих міжнародних організацій: Freedom House (Дім Свободи); Democracy Index («Індекс демократії»); Індекси глобального стану демократії (Global State of Democracy – GSoD); Індекс «Різновиди демократії» (Varieties of Democracy – V-Dem); Індекс відкритості уряду WJP (World Justice Project); Індекс трансформації Бертельсманна (Bertelsmann Transformation Index – BTI). Який полягає в тому, що задля аналізу взаємовідносин інститутів публічної влади та громадянського суспільства в управлінні регіональним розвитком в Україні найоптимальнішими є дослідження Індeksu трансформації Бертельсманна, в рамках якого здійснюється ґрунтовний аналіз демократичних трансформацій на трьох взаємопов'язаних рівнях: політичні (демократичні) трансформації, економічні трансформації, державне врядування (управлінський статус).

Доведено, що в умовах правового режиму воєнного стану в Україні відбулися суттєві трансформації у взаємовідносинах між інститутами публічної влади та громадянського суспільства, що, зокрема, спричинено змінами у балансі повноважень органів публічної влади. Специфіка цих змін обумовлюється регіональним контекстом: у залежності від ступеня наближеності певної території до зони бойових дій суттєво відрізняються стратегії взаємодії інститутів публічної влади та громадянського суспільства.

Констатовано, що в умовах протистояння України збройній російській агресії стан взаємовідносин між інститутами публічної влади та громадянського

суспільства набув нового специфічного формату. В умовах правового режиму воєнного стану в Україні відбулися суттєві трансформації у взаємовідносинах між інститутами публічної влади, з одного боку. Тобто, збройна російська агресія проти України детермінувала зміни обсягу повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування. З іншого боку, трансформації у взаємовідносинах між інститутами публічної влади спричинили зміни у взаємовідносинах між публічною владою та громадянським суспільством. Специфіка цих змін обумовлюється регіональним контекстом: у залежності від типу території України (фронтowa, прифронтowa, віддалена від лінії фронту) суттєво відрізняються стратегії взаємодії інститутів публічної влади та структур громадянського суспільства.

Аргументовано, що співпраця інститутів публічної влади та громадянського суспільства в умовах воєнного стану в Україні може значно активізуватися на національно-патріотичному полі взаємодій. Для структур громадянського суспільства в умовах російської збройної агресії вельми важливим є національно-патріотичне виховання молоді, розвиток україноцентричних ініціатив, волонтерських проєктів тощо. Фокусування інститутів публічної влади на розробці ефективної національно-патріотичної політики здатне в очах громадськості підвищити їхню легітимність, особливо в умовах воєнного стану, коли відсутня можливість оновлення влади в демократичний спосіб шляхом виборів. Таким чином, інститути публічної влади та громадянського суспільства здатні знайти важливі спільні теми для порозуміння, фокусуючись на розробці стратегій посилення національної ідентичності.

Ключові слова: інститути публічної влади, громадянське суспільство, регіональний розвиток, публічне управління, соціальний капітал, регулювання регіонального розвитку, демократія, демократичні трансформації, цифровізація, сталий розвиток, відновлення України, участь громадськості, територіальні громади, місцеве самоврядування, воєнний стан.